

تدریس ساختارهای غیرشخصی زبان روسی به فارسی‌زبانان*

علی مداینی اول

استادیار دانشکده زبانهای خارجی دانشگاه تهران

چکیده

جملات و ساختارهای غیر شخصی در زبان روسی، از مسائل مهم دستور به شمار می‌آیند. زبان‌شناسان توجه زیادی به این پدیده نحوی داشته‌اند. جملات غیر شخصی، جملاتی‌اند که در ساختار نحوی آن‌ها، فاعل دستوری و کننده کار که در حالت فاعلی قرار می‌گیرد، وجود ندارد. این ساختارها در ارتباط با پدیده‌های دستوری و عوامل متعددی که گفتار انسان به آن‌ها نیاز دارد، ساخته شده و بکار می‌روند. این جملات در حلقه اول بیان کننده وضع جسمانی شخص، اوضاع زیست محیطی و طبیعی‌اند، اما این‌گونه ساختارها به لحاظ معناشناسی، به معانی دیگری (بایستن، ضرورت داشتن یا نداشتن عمل و غیره) اشاره می‌کنند که به حالت و شکل کلمات (فعل، اسم و غیره) در جمله بستگی پیدا خواهند کرد. این جملات به لحاظ کمیت گسترش می‌یابند. تحقیقات انجام شده بیان کننده این مسئله است که این ساختارها به لحاظ انواع و معانی از تنوع زیادی برخوردارند.

واژه‌های کلیدی: نحو، جمله، ساختارهای غیر شخصی، معنا، جملات تک عضوی.

* این مقاله حاصل طرح پژوهشی با عنوان «بررسی نحو و ساختارهای نحوی زبان روسی» به شماره ۳۶۴/۳/۶۸۱ است که با اعتبارات دانشگاه تهران انجام پذیرفته است.

مقدمه

در بیشتر آثار زبانشناسی، ساختارهای نحوی به کلمات، عبارات و جملات اطلاق می‌گردند. در این مقاله، از میان ساختارهای نحوی، بیش از همه، جمله مد نظر قرار گرفته است. بر این اساس، در بخش‌های مختلف مقاله، انواع گوناگون جملات غیر شخصی، با ساختارهای غیر شخصی یا بدون شخص مترادف فرض شده اند.

یکی از مسائل مهم در تدریس ساختارهای بدون شخص، آشنا کردن دانشجویان با این پدیده‌های دستوری به عنوان یکی از ساختارهای مهم دستوری زبان روسی و ساختارهایی است که برای فارسی‌زبانان بیگانه است. باید از دانشجو خواست تا یک مفهوم خاص را با ساختارهای متفاوتی بیان کند و به او نشان داد که هر ساختار به لحاظ سبک و معنا، با دیگر ساختارها متفاوت است، از این طریق است که گوینده می‌تواند زیباترین و لطیف‌ترین احساسات را بیان کند.

بر همین اساس در کلاس‌های درس زبان روسی، از دانشجویان خواسته می‌شود که جملات دو عضوی را در صورت امکان به جملات تک عضوی (جملات بدون شخص) تبدیل کنند. افزون بر این برای بیان یک مفهوم خاص، خود دانشجو باید جمله را انتخاب کند و یاد بگیرد که از کدام ساختار استفاده کند. برای مثال:

جملات غیر شخصی		جملات شخصی	
Мне не спится.	خواب نمی‌برد.	Я не сплю.	من خواب نیستم.
Мне не хочется спать.	دلم نمی‌خواهد بخوابم.	Я не хочу спать.	من نمی‌خواهم بخوابم.

اگر چه معنای جملات بالا با هر دو ساختارهای بدون شخص و شخصی، تقریباً به یکدیگر نزدیک‌اند، اما بطور کامل به یک معنای مترادف و واحد اشاره نمی‌کنند.

اگر شخص بتواند مفهومی را در زبان خارجی درست بیان کند، این بدین معنی است که ساختارهای آن زبان را خوب می‌داند و به آن زبان مسلط است. تنها در سایه رعایت کردن این ساختارهاست که فهم و تسلط بر زبان بیگانه به شکل طبیعی متجلی می‌شود. لازم به ذکر است که به هنگام آموزش زبان خارجی ویژگی‌های ساختاری و دستوری آن، باید زبان مادری دانشجو نیز مورد توجه قرار گیرد.

در روش تدریس زبان‌های خارجی، به لحاظ رده شناسی زبان‌ها، باید این مسئله را در نظر گرفت و ویژگی‌های ساختاری و دستوری آن زبان کدامند، کلمات به چه شکل در کنار هم قرار می‌گیرند و چه گونه ساختاری را به وجود می‌آورند و در این صورت، بیانگر چه معنایی خواهند بود. شاید بتوان این مطلب را با گفته‌ی سایپر مرتبط دانست که «هر زبانی شیوه یا شیوه‌های مختص به خود را دارد تا از آن رهگذر کلمات را به هم پیوند دهد و واحدهای بزرگ‌تری را بسازد.» (سایپر ۱۳۷۶، ص ۱۶۹) در هر صورت هر زبان ساختاری منحصر به فرد و شکل درونی خاص خود را دارد و واضح است که بیان مفهومی خاص توسط ساختاری خاص در زبانی دیگر به گونه‌ای متفاوت خواهد بود. به هنگام تألیف کتاب‌های درسی در مورد زبان روسی یا هر زبان دیگری می‌بایستی خصوصیات زبان مادری شخص زبان‌آموز را در نظر داشت و اگر قبول کنیم که زبان نظامی است خود دارای مقوله‌های دستوری متعددی از این نظام است، تجزیه و تحلیل این مقوله‌ها در دو زبان موجود، یکی از ضروریات مهم آن کتاب درسی خواهد بود و صرفاً مثال‌ها و متن‌هایی که پیش روی زبان‌آموز قرار می‌گیرد، احتیاج به توضیح و تفسیر فراوان دارد و مثال‌ها، بدون توضیح، هیچ کمکی به فهم عمیق مطلب نمی‌کنند و یاد گرفتن کلیشه وار بیهوده‌ای را در پی خواهد داشت.

تجزیه و تحلیل ساختارهای بدون شخص، به مثابه یکی از مقوله‌های دستوری نظام زبان روسی، نشان داده است که با یک سری از مقوله‌های دستوری زبان فارسی در تضاد است.

با بررسی مقایسه‌ای که در خصوص ساختارها و جملات غیر شخصی زبان روسی و معادل‌های آن‌ها در زبان فارسی به عمل آمد، می‌توان در باره مسائل و مشکلات متعددی سخن گفت که زبان‌آموز با آن‌ها مواجه می‌شود. این مشکلات از این قرارند:

۱. در دوره‌های مقدماتی زبان روسی، دانشجویان عادت کرده‌اند که از جملات شخصی و دو عضوی استفاده کنند، به همین دلیل ساختار جملات بدون شخص که با نوع شخصی مغایرت دارد، مشکل بزرگی در روند یادگیری زبان به وجود می‌آورد.

۲. روش‌های متفاوت بیان خبر در هر دو زبان، و نیز غنای معنایی ساختارهای بدون شخص در زبان روسی، مشکلات عدیده‌ای را در انتخاب ساختار مناسب به وجود می‌آورند.

۳. عدم تطابق ساختاری و معنایی میان جملات بدون شخص در زبان‌های روسی و فارسی (تداخل زبان مادری از نظر ساختار و معنا).

به همین دلایل، ساختارهای بدون شخص، مورد نظر مؤلف قرار گرفت. می‌پنداریم که بررسی و استفادهٔ بهینه از این ساختارها این امکان را به وجود می‌آورد تا گفتار دانشجویان با ساختارهای نحوی متفاوتی غنی شده و توسعه یابد.

بحث و بررسی

جملات بدون شخص^۱ جملاتی‌اند که گزارهٔ آن‌ها به لحاظ دستوری، با فاعلی که در حالت فاعلی قرار می‌گیرد، ترکیب نمی‌شوند (زبان روسی ۱۹۸۰، جلد دوم، ص ۴۳). افعالی که در این ساختارها استفاده می‌شوند، در این صورت دارای شکل سوم شخص مفرد در زمان حال یا آینده، یا دارای جنس خنثی در زمان گذشته‌اند. در هر دو صورت به کنندهٔ کار در حالت فاعلی اشاره نمی‌شوند. (زبان روسی ۱۹۸۰، جلد دوم، ص مقایسه کنید:

С утра меня лихорадило. / از صبح لرزم گرفته بود.

در این باره، گ.آ. زولوتوا^۲ خاطر نشان کرده است: طبقه بندی دستوری افعال بدون شخص، از پیچیده‌ترین مسائل دستور زبان روسی است و به نظر می‌رسد که این مقوله، از واژه‌های مستقلی تشکیل نشده‌اند، بلکه شکل‌های مشتق بعضی از افعال‌اند و یکی از عناصر نحوی فعل با ساختاری منحصر به فردند (زولوتوا ۱۹۸۲، ص ۶۳).

جملات بدون شخص از مهمترین و پر کاربردترین ساختارهای نحوی در جملات و ساختارهای تک عضوی به شمار می‌آیند. (بابایتسوا^۳ ۱۹۸۷، ص ۹۶) این ساختارها در ارتباط با پدیده‌های دستوری و عوامل متعددی که گفتار انسان به آن‌ها نیاز پیدا می‌کند، ساخته شده، به کار رفته و گسترش می‌یابند. درک این گونه ساختارها برای دانشجویان فارس زبان، مشکل آفرین است و اکثر اوقات در ارتباط با پدیدهٔ تداخل زبان مادری، به جای این ساختارها از جملات شخصی^۴ و یا دو عضوی^۵ استفاده می‌کنند. این پدیده موجب می‌شود که دانشجوی فارس زبان نتواند از امکانات وسیع زبان

- 1 - Безличные предложения
- 2 - Золотова
- 3 - Бабайцева
- 4 - Личные предложения
- 5 - Двусоставное предложение

تدریس ساختارهای غیرشخصی زبان روسی به فارسی‌زبانان ۱۰۱

روسی استفاده برده و افکار خود را به طرزی زیبا بیان نماید.

ساختارهای بدون شخص زبان روسی از شکل‌های زیادی برخوردارند و بیان‌کننده معانی فراوانی‌اند. در میان جملات و ساختارهای بدون شخص، جملاتی مشاهده می‌شوند که می‌توان آن‌ها را به جملات شخصی با ساختاری دو عضوی تبدیل کرد. در این صورت باید توجه داشت که هر ساختار به چه معناهایی اشاره دارند: مقایسه کنید:

Мне хочется сказать.	Я хочу сказать.
----------------------	-----------------

برخی از زبان‌شناسان معتقدند که با تغییر دادن آرایش کلمات و جابه‌جایی بعضی از اعضای جمله بدون شخص، می‌توان آن‌ها را به جملات دو عضوی و شخصی تبدیل کرد:

Весело <u>кататься</u> с горьки. گزاره	<u>Кататься с горьки</u> – весело. نهاد گزاره
---	--

یکی دیگر از انواع جملات بدون شخص، جملات مصدری‌اند که از انواع متفاوتی برخوردارند. نامگذاری “جملات مصدری” در این ساختارها به این دلیل است که فعل بدون تکیه به فعلی دیگر به صورت مصدر به کار می‌رود. مقایسه کنید:

Одну минуту видеть её, проститься, пожать ей руку.

فقط یک دقیقه او را ببینم، دستش را بفشارم و با او وداع کنم.

در جمله بالا به وجود شخص اشاره نشده است، تنها عضو اصلی جمله، فعلی است که به شکل مصدر آمده است. در این جملات، اگر بیان فاعل منطقی ضرورت داشته باشد، برای نشان دادن آن از اسم یا ضمیری که در حالت دستوری به/ی Дательный падеж قرار گرفته‌اند، استفاده می‌شود.

به این جمله توجه کنید: Мне ехать.

<u>Мне</u>	<u>ехать.</u>	من باید بروم.
<u>ضمیر در حالت به‌ای</u>	<u>مصدر</u>	
جمله مصدری		

معنایی که جمله بالا به آن اشاره می‌کند بایستن است. برای بیان همین معنا می‌توان از ساختار جملات شخصی و دو عضوی استفاده کرد. مقایسه کنید: Я должен ехать.

من باید بروم. Я должен ехать.
 مصدر ضمیر در حالت فاعلی
 فاعل جمله شخصی

در اینجا همانند ساختار زبان فارسی، مفهوم بایستن به صورت واژه‌ای مجزا آمده است، در صورتی که در جمله بدون شخص، این مفهوم از شکل و ساختار جمله فهمیده می‌شود. بنابر پیچیدگی‌ها و مشکلات مطروحه، زبان آموز برای بیان مفهومی مشخص به اشتباه می‌افتد که استاد باید اشتباه او را تصحیح کرده و شکل درست ساختار را با تمرین مناسب به دانشجو بفهماند. بنابر این، در روند یادگیری این قسم از دستور زبان روسی، دانشجوی فارسی زبان با مشکلات عدیده‌ای مواجه می‌شود که در اینجا اشتباهات زبان آموز را به گروه‌های زیر تقسیم می‌کنیم:

I . اشتباهات دستوری،

II . اشتباهات معنایی،

III . اشتباهات سبکی.

در این مقاله فقط در مورد دو گروه اول بحث می‌شود.

I . اشتباهات دستوری

۱. اشتباهاتی که با شکل‌های دستوری ساختارهای بدون شخص در ارتباط اند.

الف. دانشجویان با در نظر نگرفتن شکل منفی جمله، اکثر آگونه فعلی فعل را اشتباه بکار می‌برند:

ساختار غلط	ساختار درست	ترجمه
Мне не надо <u>прочитать</u>	Мне не надо <u>читать</u>	من نباید مطالعه کنم.
Мне не хочется <u>прочитать</u> .	Мне не хочется <u>читать</u>	دلم نمی‌خواهد مطالعه کنم.

در جملاتی شبیه به جملات بالا، زبان آموز گونه فعلی مطلق یا کامل را به جای گونه استمراری یا ناکامل استفاده می‌کند. در اینجا، مصدر با تکیه بر کلمات **надо** و **хочется** مورد استفاده قرار گرفته است، در هر صورت یکی از دو جمله بالا غلط است زیرا جملات ساخته شده دستوری نیستند و یک روس زبان چنین جملاتی را به کار نمی‌برد. اما اگر این کلمات **надо** و **хочется** در جمله نباشند و با این حال از شکل مصدر استفاده شود، یک روس زبان قادر است توسط هر دو گونه موجود فعل (مطلق/کامل و استمراری/ناکامل)، دو جمله مجزا با معنای متفاوت بسازد و در عین حال هر دو جمله به لحاظ دستور زبان روسی صحیح باشد.

Мне <u>не сдать</u> этого экзамена. گونه کامل فعل	من نمی‌توانم این امتحان را پاس کنم.
Мне <u>не сдавать</u> экзамены. گونه ناکامل فعل	لازم نیست که من این امتحانات را پاس کنم.

همانطور که از معانی جملات مشخص است، ادات منفی کننده به همراه فعل مصدر شکل کامل، بیان‌کننده عدم امکان انجام عمل است. در جمله دوم، ادات منفی کننده به همراه فعل مصدر شکل ناکامل آمده است که معنای حاصله، ضرورت نداشتن انجام عمل خواهد بود.

ب. با توجه به ساخت‌های موجود در زبان روسی مثل **Мне холодно** (سردم است.) و **Мне стыдно** («برام» شرم آور است.) جملات غلطی مثل **Мне голодно** ساخته می‌شود، در حالی که شکل صحیح این جمله از ساختاری دو عضوی برخوردار است.

Я голоден. من گرسنه‌ام.

۲. اشتباهاتی که به واسطه تداخل زبان مادری در زبان مقصد (زبان روسی) به وجود می‌آیند.

الف) استفاده غلط از وجه افعال.

با توجه به وجود ساختارهایی با ادات **-ся** که گاهی ساختار مجهول می‌سازد، اشتباهاتی رخ می‌دهد. بدین شکل که زبان آموز با توجه به ساختار مجهول زبان فارسی، فکر می‌کند که وجود ادات

СЯ- در کلمه ضروری است. مقایسه کنید:

ترجمه	ساختار درست	ساختار غلط
شب می‌شود.	Вечерет.	Вечерется.
(هوا) روشن می‌شود. هوا در حال روشن شدن است.	Светаает.	Светається.
(هوا) تاریک می‌شود. هوا در حال تاریک شدن است.	Темнеет.	Темнеется.

ب) ترجمه تحت الفظی جملاتی از زبان مادری

زبان آموزان در ترجمه‌های خود برای بیان مفهوم داشتن از فعل *иметь* استفاده می‌کنند.

ترجمه	ساختار درست	ساختار غلط
کسی را ندارم باهاش صحبت کنم.	Мне не с кем поговорить.	Я не <u>имею</u> с кем говорить.

جملات بدون شخص که عضو اصلی آن‌ها توسط ضمائر منفی و یا سؤالی در حالتی به غیر از حالت فاعلی بیان می‌شوند و با فعل مصدر ترکیب می‌شوند یکی دیگر از پدیده‌های منحصر به فرد زبان روسی‌اند که فهم آن برای خارجیان دشوار است. مفهومی که این ساختار بدان اشاره می‌کند، از این قرار است: (نفی وجود مفعول یا فاعل عمل، عدم توانایی بر عمل به خاطر فقدان مکان، زمان و غیره). باید به دانشجویان نشان داد که این ساختارها ویژگی‌ها و ساختاری ویژه را دارند.

- اگر به فقدان فاعل که قادر به انجام عمل است، اشاره شود، ضمیر در حالت به‌ای قرار می‌گیرد.

- Некому послать за билетами.

یعنی: شخصی که بتواند یا می‌توانست دنبال بلیت برود، در دسترس نیست.

- اگر به فقدان مفعول اشاره شود، ضمیر در حالت مفعولی یا دیگر حالات قرار خواهد گرفت.

- Нeкого послать за билетами.

یعنی: شخصی را که می‌توان به دنبال بلیت فرستاد، وجود ندارد.

پ) اشتباه در بیان سن

دانشجویان فارسی زبان، تحت تأثیر زبان فارسی، عادت کرده‌اند چنین مفاهیمی (بیان سن) را به شکل جملات شخصی بطور ترجمه تحت‌اللفظی از زبان مادری از فعل **иметь** «داشتن» استفاده می‌کنند. مقایسه کنید:

ساختار غلط	ساختار درست	ترجمه
Я имею двадцать лет. بیست سال دارم من	Мне двадцать лет.	من بیست سال دارم.

ممکن است ساختار زبان روسی **у + род.П. + есть + что (Им.П.)** که بیان‌کننده مفهوم داشتن است، انگیزه به اشتباه افتادن زبان آموز شود و وی برای اشاره به فاعل منطقی، از این ساختار استفاده کند. مقایسه کنید:

У меня есть машина.	من ماشین دارم.
---------------------	----------------

زبان آموز با استفاده از این ساختار صحیح، جملات نادرست زیر را می‌سازد. مقایسه کنید:

ساختار غلط	ساختار درست	ترجمه
У меня двадцать лет.	Мне двадцать лет.	من بیست سال دارم.

ت) در زبان فارسی ساختارهای منفی از نوع **Мне не** و **Мне не сидится** **работается** (نشستنن نمیداد. و کار کردنم نمیداد/حال کار کردن ندارم). می‌توانند به راحتی به شکل مثبت بدون ادات نفی به کار روند (کار کردنم میاد). در صورتی که در زبان روسی بدون ادات نفی کمتر استفاده شده و در صورت استفاده به یک قید که به چگونگی عمل اشاره می‌کند، احتیاج خواهد بود. مقایسه کنید: (فورسنکو ۱۹۶۵، صص ۲۳۷-۲۱۱)

راحت خوابیدم. **Мне легко спалось.**
خوب کار کردم. / موفق شدم کار زیادی را انجام دهم و **Мне хорошо работалось.**
کارم را به اتمام برسانم.

با توجه به این‌که جمله شکل مثبت دارد، در اینجا استفاده از قیده‌های *легко* و *хорошо* و یا هر قید دیگری که به لحاظ معنایی ممکن باشد، اجتناب ناپذیر است.

ث) به هنگام استفاده از ساختارهایی از نوع *Меня тошнит. Меня знобит. Меня лихородит.*

زبان آموزان به جای استفاده از حالت *مفعولی* از حالت *به ای* استفاده می‌کنند. مقایسه کنید:

ساختار غلط	ساختار درست	ترجمه
Мне тошнит	Меня тошнит	حالم بهم می‌خورد.

شاید علت این اشتباه این باشد که اغلب در ساختارهای بدون شخص، برای نشان دادن فاعل منطقی و عملی که به فاعل بر می‌گردد، از حالت *به ای* استفاده می‌شود.

- یکی دیگر از ساختارهایی که فهم آن برای زبان آموزان دشوار است و شکل ساختار تقریباً برای اکثر فارسی زبانان بیگانه است و در دوره‌های کارشناسی دانشجویان از آن بی‌اطلاعند، ساختارهایی از این دست است:

Молнией ударило человека.
صاعقه شخص را کشت.
در این ساختارها فاعل منطقی در حالت *ابزاری* و گزاره در شکل خنثی قرار دارد.

II. اشتباهات معنایی

گروهی از کلمات به لحاظ معنایی که دارند، مشکلاتی را به بار می‌آورند که در پایین به برخی از آن‌ها می‌پردازیم:

الف) در ارتباط با این گروه، می‌توان به استفاده از شکل صفت تفضیلی *лучше* که مربوط به صفت کیفی *хороший* و قید *хорошо* است، نام برد. زبان آموز با توجه به تصویری که در ذهن خود دارد، جملاتی از قبیل *Он стал лучше.* می‌سازد و تصور می‌کند که در مورد اوضاع جسمانی بیمار خبر داده‌است، اگر مقصود چنین باشد، جمله *Ему стало лучше.* درست است. لازم است به زبان آموزان توضیح داد که جمله اول شخصی و دو عضوی است و بیان‌کننده

تدریس ساختارهای غیرشخصی زبان روسی به فارسی‌زبانان ۱۰۷

تغییراتی در اوضاع ظاهری شخص و یا تغییری در شخصیت فرد است. حال آن‌که جملهٔ دوم بدون شخص و یک عضوی است و به وضع جسمانی وی اشاره دارد.

ب) دانشجویان فرقی بین قیود **трудно** و **тяжело** قائل نیستند و در بعضی از جملات بدون شخص، به اشتباه از آن‌ها استفاده می‌کنند. مقایسه کنید:

Мне трудно передать содержание этого текста.

برایم سخت است مفهوم این متن را بیان کنم.

Мне тяжело говорить об этом.

برایم سخت است در این باره صحبت کنم.

در این ساختارها کلمهٔ **трудно** با عدم امکان بیان فکری خاص در ارتباط است، حال آن‌که کلمهٔ **тяжело** با تأثیرات گوینده مرتبط است. در زبان فارسی این معانی با معادل «سخت» بیان می‌شود، که علت به وجود آمدن اشتباهاتی از این قبیل است:

Мне тяжело передать содержание этого текста.

پ) بیشتر اوقات، دانشجویان محل استفادهٔ کلمات زیر را با توجه به این که معنای مشابهی دارند، در هم می‌آمیزند:

может – можно, должен – надо, нельзя – не надо, нельзя – не может, невозможно.

باید به دانشجویان توضیح داد که کلمات **нужно**, **надо**, **необходимо** به شکل تنگاتنگ با فاعل پویا در ارتباط‌اند، به همین دلیل است که همیشه این کلمات به شخص اشاره می‌کنند، در حالی که کلمهٔ **должен** می‌تواند هم با عمل و یا با وضع گوینده و یا شنونده در ارتباط باشد. مقایسه کنید:

Книги надо положить на стол.

کتاب‌ها را باید روی میز گذاشت.

Книги должны лежать на столе.

کتاب‌ها باید روی میز گذارده شوند.

و جملهٔ اشتباه:

Книги надо лежать на столе.

استفاده نابجا از کلمات **МОЖЕТ** و **МОЖНО** به این علت است که معادل فارسی این کلمات «می‌توان/می‌تواند» است که در زبان روسی در معنی آن‌ها نشانه متمایز کننده‌ای وجود دارد که جدا کننده معانی آن دو است. این نشانه به آزادی عمل فاعل به هنگام انجام عمل اشاره می‌کند که در این ارتباط کلمه **МОЖНО** به عدم این نشانه و کلمه **МОЖЕТ** به وجود این نشانه اشاره دارند. مقایسه کنید:

Отец сказал, что сыну можно уйти. پدر گفت که پسر می‌تواند برود.

به پسر اجازه چنین عملی (رفتن) داده شده است و فاعل از آزادی عمل برخوردار نیست.

Отец сказал, что сын может уйти. پدر گفت که پسر می‌تواند برود.

اگر فاعل (خود پسر) انجام این عمل را (رفتن) طلب می‌کند، می‌تواند برای شروع عمل اقدام کند و فاعل از آزادی عمل برخوردار است.

باید به دانشجویان خاطر نشان کرد که از گونه فعلی افعال، پس از کلمه **нельзя** درست استفاده کنند. به همین دلیل لازم است به آن‌ها توضیح داده شود که این کلمه، بیان کننده معانی زیر است:

الف) عدم امکان عمل

اگر انجام کاری، به هر دلیلی، امکان پذیر نیست، در این صورت پس از کلمه **нельзя** باید از مصدر گونه فعلی مطلق استفاده کرد.

Нельзя войти в комнату.

نمی‌شود وارد اتاق شد.

امکان ورود وجود ندارد (درب قفل است)

ب) ممنوع بودن انجام عمل

اگر کاری انجام شدنی است، اما به دلایلی انجام آن توصیه نمی‌شود، در این صورت پس از کلمه **нельзя** باید از مصدر گونه فعلی استمراری استفاده کرد.

Нельзя входить в комнату.

نباید وارد اتاق شد.

به عللی وارد شدن ممنوع است. (شخص بیماری در حال استراحت است و غیره)

ترکیب‌های **не нужно, не надо** به معنای ممنوع بودن با معنای درونی و جانبی پیشنهاد، نصیحت و یا تأسف است. این ترکیب‌ها می‌توانند با کلمه **нельзя** مترادف باشند، به شرطی که معنای دوم (ب) مورد نظر باشد. اگر معنای اول (الف) مورد نظر باشد، می‌توان کلمه **невозможно** را به عنوان مترادف این معنا به کار برد. به همین دلیل کلمه **нельзя** را نمی‌توان در همه موارد به جای ترکیب‌های **не нужно, не надо** و **невозможно** استفاده کرد. مقایسه کنید:

Отсюда нельзя звонить, мы помешаем людям работать. (= этого делать не надо).

Здесь нет телефона, отсюда нельзя позвонить. = (это практически невозможно)

نتیجه‌گیری

در این مقاله مؤلف بر اساس تجربه شخصی خود، به هنگام تدریس مواد درسی مختلف و یا به صورت پرسش و پاسخ در مورد این ساختارها، از دانشجویان زبان روسی دانشگاه تهران، به این نتایج رسیده است. سعی شده است به آن دسته از ویژگی‌های منحصر به فرد ساختارهای بدون شخص زبان روسی که در حلقه اول به خاطر تأثیر ساختارهای زبان مادری (فارسی) برای دانشجویان ایرانی مشکل آفرین است، اشاره شود. به نظر می‌رسد، تنها بر اساس در نظر گرفتن این ویژگی‌ها، اشتباهات و دیگر مشکلات در فهم این ساختارها، می‌توان تمرینات نظام‌مندی در مورد این بخش از دستور زبان روسی را برای یادگیری و تثبیت این ساختارها در ذهن دانشجویان، ارائه کرد.

با بررسی انجام شده در باره جملات بدون شخص، می‌توان به نتایج زیر اشاره کرد:
در این‌گونه جملات، عمل از اهمیت زیادی برخوردار است (کننده کار یا اهمیت ندارد و یا در مراحل بعدی اهمیت قرار می‌گیرد) فاعل به شکلی حذف شده و در نمایی خارج از بافت دستوری جمله ایفای نقش می‌کند و گاهی هم بطور کلی وجود ندارد که از بافت جمله می‌توان به کننده کار پی برد.

علل ساخت چنین شکل‌هایی متفاوت‌اند. جملات بدون شخص که بیان‌کننده وضع جسمانی شخص، اوضاع زیست محیطی و طبیعی‌اند از قدیمی‌ترین ساختارهای زبان روسی‌اند. این جملات به

لحاظ کمیت گسترش می‌یابند. تحقیقات انجام شده مبین این موضوع است که این جملات به لحاظ انواع و معانی از تنوع زیادی برخوردارند.

در روند یادگیری ساختارهای بدون شخص، پیشنهاد می‌شود که در دوره‌های مقدماتی در باره ساختارهایی سخن گفت و مثال آورد که فهم آن‌ها برای دانشجویان راحت‌تر است و اصولاً با ساختارهای زبان فارسی تفاوت ندارند و سپس صحبت از ساختارهایی کرد که کاملاً با زبان فارسی مغایرت دارند.

منابع

- ۱- سایپر، ادوارد، *زبان در آمدی بر مطالعه سخن گفتن*، ترجمه علی محمد حق شناس، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۷۶.
- ۲- همایون، همادخت، *واژه‌نامه زبان‌شناسی و علوم وابسته*، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی (پژوهشگاه)، تهران، ۱۳۷۲.
- 3- Ахманова О.С., *Словарь лингвистических терминов*, 2-ое издание, Изд-во Советская энциклопедия, М. 1969.
- 4- Бабайцева В.В., *Современный русский язык*, В трех частях, часть третья, Синтаксис Пунктуация, Изд-во Просвещение, М. 1987.
- 5- Земский А. М. И др., *Русский язык*, часть вторая, Издательство Просвещение, Москва, 1980.
- 6- Золотова Г.А. , *Коммуникативные аспекты русского синтаксиса*, Изд-во НАУКА, М. 1982.
- 7- *Краткий справочник по современному русскому языку* под ред. Леканта, Москва, 1995.
- 8- Фурсенко Д. И., *Работа над безличным предложением в иностранной аудитории*, «Материалы пятого международного методического семинара преподавателей русского языка стран социализма». Издательство МГУ, 1965.